

6. Freiman G. Formulyannya aksiologichnyy komp'yutnosti at the lessons of Ukraine in 11 classes / G. Freiman // Історія in the schools of Ukraine. - 2007. - No. 6. - P. 13 - 14.

УДК: 94(376)(092):355.02

Антоненко А. С.
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

ВІЙСЬКОВИЙ ТАЛАНТ ГАНІБАЛА БАРКИ

В данній статті було розглянуто військовий талант найвідомішого з карфагенських полководців – Ганнібала Барки. Коротко описано та проаналізовано його найвизначніші битви і звитяги періоду другої Пунічної війни з 218 по 201 до н. е.. Важливим джерелом вивчення проблематики даного питання є твори видатних хроністів того часу. Коротко поданий аналіз впливу війни на баланс сил в Середземному морі.

Ключові слова: Ганнібал, битви, Рим, війська, Карфаген, варвари.

Антоненко А. С. Военный талант Ганнибала Барки.

В данной статье были рассмотрены военный талант самого известного из карфагенских полководцев - Ганнибала Барки. Коротко описано и проанализировано его выдающиеся битвы и победы периода второй Пунической войны с 218 по 201 до н. е. . Важным источником изучения проблематики данного вопроса является произведения выдающихся хронистов того времени. Коротко представлен анализ влияния войны на баланс сил в Средиземном море.

Ключевые слова: Ганнибал, битвы, Рим, войска, Карфаген, варвары.

Antonenko A. S. Military talent of Ganybala Barki.

In this article, the military talent of the most famous of the Carthaginian generals - Hannibal Barca - was considered. Briefly described and analyzed his most significant battles and victories of the second Punic War from 218 to 201 BC. An important source of studying the problems of this issue is the work of prominent chroniclers of that time. A brief analysis of the impact of the war on the balance of power in the Mediterranean Sea.

Keywords: Hannibal, Battle, Rome, troops, Carthage, Barbarians.

Постановка проблеми. Ганнібал Барка – кожен знає його як великого полководця. Але чи широкий загал знає щось про його військовий талант окрім славнозвісних Канн. Його кар'єра як військового розпочалась ще у дитинстві, коли він із батьком Гамількаром Баркою вирушив на свою першу війну. І ось коли через багато років в його руках опинилося найсильніше Іберійське військо Карфагену, він розкрив свій талант військового керівника не лише як тактик, а і як стратег. Аналізуючи його похід в Італію треба розуміти, що він перш за все керувався стратегією непрямих дій. Розуміючи неможливість самотужки розбити Римські легіони, він йде небезпечним шляхом, аби заручитися підтримкою ворогів Риму. Азарт який в його діях поєднується із холодним розрахунком вартості щоб його досліджували.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана тема для дослідження є цікавою і тому всебічно досліджується. Основою джерельної бази є свідчення Тіта Лівія, Полібія, Корнелія Непота. Також у праці я використовував праці Габрієля Р. А. і Ланселя С. в яких подані основні біографічні відомості про відомого пунічного полководця, а передумови його становлення як впливової особи тогочасної світової політики. Праця Дельбрюка Г. Розповідає про розвиток військового мистецтва у поєднанні із політичними подіями і рішеннями того часу. Вплив політичної ситуації в Карфагені на успіхи та невдачі Ганнібала.

Метою статті є аналіз військового таланту Ганнібала Барки після облоги міста Сагунта та початку другої Пунічної війни і до його тріумфу при Каннах. Визначити причини і передумови його звершень.

У дослідженні особи військового лідера Карфагену мною розглядається подієво-фактажовий матеріал та використовувався порівняльний метод. При написанні статті автором використано як загальнонаукові методи так і спеціальноісторичні: історико-хронологічний, порівняльно-історичний підхід.

Виклад основного матеріалу. Одним з особливих аспектів, що заслуговує на увагу вчених є роль видатних полководців у світовій історії. Серед таких доцільно згадати Ганнібала Барку. Його видатний перехід через Альпи довгий час був прикладом чітко вивіреної стратегії військових дій, яка на довгий час залишилась у пам'яті поколінь.

Аналіз військової діяльності Ганнібала Барки ми можемо знайти в роботах таких авторів як: Полібій, Тіт Лівій, Корнелій Непот, Безіл Ліддел Гарт.

Ганнібал Барка – славетний воєначальник, найвідоміший з воєначальників Карфагена часів Другої Пунічної війни, заклятий ворог Римської республіки і остання надія Карфагена [1. с. 34].

Ганнібал був одним із синів карфагенського полководця Гамількара Барки, також він мав двох братів Гасдрубала і Магона. Всі вони продовжать воювати за Карфаген проти Риму. Сам Гамількар Барка казав про своїх синів:

«Вот львята, которых я рашу на погибель Риму!». Ганнібал з 9 річного віку був залучений до військових походів батька. Перед тим як взяти його із собою в похід до Іберії, Гамількар взяв з сина клятву перед жертвним вівтарем, що Ганнібал буде вічним ворогом Риму[2. с. 230].

Початок військової кар'єри молодого полководця приходить на період Іберійської кампанії Гасдрубала Красивого де Ганнібал командував кіннотою. Після трагічної смерті Гасдрубала у 221 році до н. е. Ганнібал отримав призначення командувача карфагенських військ в Іберії [4. с. 6-7].

Ганнібал відомий своїми перемогами при Тразименському озері та при Каннах. І при цьому дуже мало уваги звертається на його інші менш масштабні, але від того не менш важливі битви. В Іберії, Галії, і в самій Італії Ганнібал провів багато битв з «варварськими» племенами. Саме в цих битвах і розкривається військовий талант цього полководця.

Свідомо не беручи до уваги облогу Сагунта, і великі битви названі раніше, хотілося б зупинитися на військових зіткненнях з племенами під час походу до Італії [1. с. 35].

Початковий вибір Ганнібалом довгого і важкого сухопутного шляху, замість короткого морського зазвичай пояснювався удаваням "пануванням Риму на морі". Однак нелогічно поширювати цей термін в сучасному розумінні на епоху, коли кораблі були примітивні, а їх здатність перехоплювати супротивника в морі незначна. Взагалі ж римська перевага на морі в ті часи ставилась під сумнів в одній з праць Полібія, який розглядаючи безпосередньо Тразименському бій, вказує на занепокоєння римського сенату про те, як би карфагеняни не захопили "панування на морі". Навіть в заключний період війни, після того як римляни здобули ряд перемог на морі і позбавили карфагенський флот всіх його баз в Іспанії і закріпилися в Африці, вони виявилися нездатним запобігти висадці експедиційної армії Магона в Генуезькій Рив'єрі або ж перешкодити поверненню Ганнібала в Африку [3. с. 40-41].

Здається більш ймовірним, що непрямий наступ Ганнібала по суходолу було зроблено з метою підняти кельтів Північної Італії проти Риму. Далі ми повинні відзначити, що і сам цей сухопутний марш не був прямим, завдяки чому були досягнуті значні результати. Першою серйозною перешкодою на шляху Ганнібала стало плем'я вольків, яке за даними Тіта Лівія налічувало 100 000 воїнів, силу на відкритій місцевості непереможну. Але пунієць вдався до хитрощів і за допомогою обхідного маневру частини війська, разом із геніальним планом форсування річки, зміг обернути в паніку все величезне військо вольків. Після форсування Родана і Друенції перед Ганнібалом простягалися Альпи і гірські племена горців. Війна з гірськими племенами є важкою для будь якого воєначальника і «карфагенський лев» блискуче проявив винахідливість і особисту хоробрість аби вберегти армію від колосальних втрат, які вона могла понести на крутих гірських схилах і вузьких гірських дорогах. Коли альпійські горці не змогли зупинити Ганнібала силою вони вирішили хитрістю заманити його у пастку, але полководець «прочитав» їх задум і поставив слонів на чолі військової колони, залишившись з піхотою позаду. Такий військовий стрій і справді забезпечив успіх, коли не дивлячись на обіцянки миру горці знову напали, то на початку колони вони зустріли слонів а в кінці підготовлену до бою піхоту. Ось як про це пише Тіт Лівій: «Они нападают сразу и с фронта, и с тыла, завязывают рукопашную и сбрасывают сверху огромные камни. Больше всего врагов насадало сзади, и, если бы хвост карфагенской колонны не был так надежно укреплен, беда оказалась бы неминуемой и непоправимой», «По узким тропам, над обрывами и пропастями слоны двигались, разумеется, очень медленно, но зато они повсюду служили прекрасной защитой остальному войску: горцы, никогда прежде не видевшие этих животных, боялись их и не смели приблизиться.»[4. с. 33-34].

Коли закінчився перехід через Альпи, і пунійське військо вийшло на землі галлів-тавринів, які вели постійну війну з галлами-інсбуррами, Ганнібал розуміє, що достатньо допомогти одному з племен, і от вже знайдуться перші союзники.

Розбираючи, на основі первинних джерел військовий талант Ганнібала Барки не можна оминати його ораторський хист, за рахунок якого він піднімав бойовий дух або намагався пом'якшити негативні обставини в поході, як приклад варто навести промову Ганнібала перед воїнами після переходу через Альпи:

«Теперь вы одолеваете ... стены не Италии только, но и Рима. Отныне всё пойдет как по ровному, отлогому склону; одна или, много, две битвы отдадут в наши руки, под нашу власть крепость и столицу Италии»[4. с. 40].

Рим готувався до рішучих дій — було зібрано 8 легіонів, таким чином проти Ганнібала, що мав 50000 воїнів, була направлена армія чисельністю 90000 осіб.

Битва відбулася біля міста Канни. Консули вишикували всю римську армію в бойовий порядок: на правому фланзі, ближчому до річки, розташували вершників, на лівому — кінноту союзників і ближче до центру — їх піхоту. У центрі знаходилися римські легіони, а перед строєм — пращники та інші легкоозброєні воїни. Командування лівим флангом узяв на себе Гай Теренцій Варрон, правий фланг він доручив Луцію Емілію Павлу і центр — Гнею Сервілію Геміну. Рано вранці Ганнібал переправив на лівий берег Ауфіда балеарські частини і інші легкоозброєні формування, а за ними і решту солдатів. На лівому фланзі, найближчому до річки, він поставив іберійських і гальських вершників, які повинні були діяти проти римської кінноти, в центрі — піхоту (половину — тяжкоозброєних лівійців, посередині цього ладу — галлів та іберів, а за ними — знову лівійців) і на правому фланзі — нумідійських вершників, які тут повинні були битися з римськими союзниками. Лівійці були озброєні трофейною зброєю, відібраною у римлян. Чисельність армії становила 40 000 піхотинців і 10000 вершників [5. с. 157].

Розташування карфагенян було надзвичайно зручним: вони стояли лицем на північ і спиною до вітру, що дув у обличчя римлянам, несучи з собою пісок і пил; сонячні промені не сліпили воїнів. При побудові Ганнібал висунув вперед іберів і галлів, які повинні були першими вступити в бій, а останніх розташував так, що утворилося щось подібне до вигнутого до фронту величезного півмісяця, що ставав тоншим до країв. Командування лівим флангом Ганнібал доручив Гасдрубалу, правим, — Магарбалу, а сам разом зі своїм братом Магоном узяв на себе центр. Битву, як і зазвичай, почали легкоозброєні солдати. Потім гальсько-іберійська кіннота Ганнібала накинулася на правий римський фланг і незабаром змусила римлян до втечі, після чого був розбитий і лівий фланг римлян. Тим часом в бій вступила піхота, і іберійсько-гальські піхотинці Ганнібала після наполегливого опору почали поволі відступати, заманюючи за собою римлян, що проникали все глибше в розташування військ карфагенян. Тим часом лівійські піхотинці атакували римлян з обох флангів, а пунійська кавалерія завдала удару в тил. Римська піхота опинилася в кільці і незабаром доля битви була вирішена. 70000 лягло на полі бою, 16000 було узято в полон, втрати Ганнібала склали 6000 осіб — переважно серед іберів і галлів.

Наслідки катастрофи дали себе відчути дуже скоро. Племена Південної Італії, що дотепер залишалися вірні Римові, почали переходити на сторону Ганнібала: самніти, апулійці, лукани, брутійці, навіть недалеко кампани. На сторону пунійців перейшли безліч італійських міст і головне — Капуя на межі Лаціуму, куди Ганнібал переніс свої табори.

З Карфагена було вирішено послати Ганнібалу 40 слонів, 4000 кінноти, а з Іспанії — 20000 піхоти і 4000 кінноти. Карфагенська перемога зробила також враження на сусідні держави. Македонський король Філіпп V, вороже настроєний до римлян, склав із Ганнібалом у 215 р. союз приязні [6. с. 142].

Але і в тому безнадійному становищі Рим не втратив рівноваги. Послів Ганнібала, що йшли з пропозиціями миру, навіть не було допущено до міста. Сенат почав організовувати нове військо. До легіонів брали навіть 17-літніх хлопців, а публічним коштом викуплено 8000 невільників, щоб їх також ужити до війська.

Битва при Каннах була кульмінаційним пунктом успіхів Ганнібала. В той же час це була остання його крупна перемога. Після неї почався перелом в ході війни на користь римлян. Це пояснюється тим, що військові дії затягнулися і всі успіхи Ганнібала не могли вирішити результат війни в цілому. Стратегічна обстановка складалася зовсім не в його користь. Вирішальне значення мала для Риму вірність Центральної Італії, звідки римляни і черпали свої основні резерви. Не менш фатальну для Ганнібала роль зіграла короткозорна політика уряду Карфагена, в результаті якої армія Карфагена, що знаходилася на ворожій території, не мала регулярних зв'язків зі своєю метрополією, була позбавлена джерел поповнення матеріальними і людськими резервами. Таким чином, вийшло, що Ганнібал і його армія мали проти себе не тільки ворожу армію, але фактично вступили в єдиноборство з цілою системою, яку не можна було знищити в результаті тієї або іншої виграної битви. І, нарешті, римська армія, що складалася не з найманців, а з вільних громадян, була в моральному відношенні незрівнянно сильніше і надійніше за найману армію Ганнібала.

Навчені гірким досвідом попередніх років, римляни після поразки при Каннах діяли неквапливо і обережно. По суті, вони вели подальші військові дії на основі тактики, розробленої ще Фабієм Максимом. У самій Італії вони ретельно уникали зіткнень з головними силами ворога, обмежуючись обороною території, що збереглася за ними, і вимотуванням сил супротивника. Цей метод ведення боротьби виявився настільки ефективним, що вже незабаром дав можливість римлянам приступити до реалізації їхнього стратегічного плану, складеного на самому початку війни, і перенести центр тяжіння військових дій за межі Італії [7. с. 120].

Таким чином, говорячи про військовий талант Ганнібала Барки слід зазначити, що він був талановитий послідовник справи життя свого батька. Його військові успіхи, це не мимовільна вдача, а результат вдалої стратегії непрямих дій і виваженої тактики, в купі із особистими чеснотами. Подальші його військові успіхи будуть відбуватися всупереч складних обставин і випробувань які спіткають карфагенське військо.

Проаналізувавши шкільні підручники із всесвітньої історії для 6 класу я дійшов висновку, що ця тема є широко висвітленою у шкільних підручниках з історії. Найякісніше на мою думку ця тема висвітлена у підручнику: С. Д'ячкова, Н. Мартем'янова де пунічним війнам і особи Ганнібала приділено 45 параграф із біографічними вставками і аналізом подій. [10, с. 207] У підручнику О. Бандровський, В. Власов, даній темі присвячено лише пункт з коротким описом подій, який на мою думку не дає достатнього уявлення як про самого Ганнібала так і про його війни в цілому. [8, с. 2011] На мою думку найбільше уваги з висвітлення даної теми заслуговує підручник С. Голованов, С. Костірко, в ньому містяться не лише докладні відомості, а і цікаві дидактичні задачі. »[9, с. 221].

Таким чином, проблема дослідження Ганнібала Барки як полководця і Пунічних війн в цілому доволі цікава і актуальна. Доступ до великої кількості джерел дає можливість всебічно оцінити значення Пунічних війн і Ганнібала у світовій історії опираючись на велику джерельну базу досліджень. Менш дослідженим залишається історія Ганнібала після Пунічних війн. Тому є ще матеріал для молодих дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лидделл Гарт Б.Х. Стратегия непрямых действий. — М.: ИЛ, 1957.

2. Корнелий Непот. О знаменитых иноземных полководцах. Из книги о римских историках. — М.: Изд-во МГУ, 1992. /Пер. с лат. и коммент. Н. Н. Трухиной. /
3. Полибий. Всеобщая история. Т. I (кн. I—V). М., 1890. /Пер. с греч. и комментарии Ф. Г. Мищенко. /
4. Тит Ливий. Война с Ганибалом. — М.: ТОО «Ниппур», 1993. — 408 с. / С латинского пересказал Симон Маркиш /
5. Габриэль Р. А. Ганнибал. Военная биография величайшего врага Рима, оригинал: Hannibal: The Military Biography of Rome's Greatest Enemy. — М.: Центрполиграф, 2012. — 318 с. — 3 000 экз.
6. Лансель С. Ганнибал. — М.: Молодая гвардия, 2002. — 356 с. — (Жизнь замечательных людей).
7. Дельбрюк Г. Всеобщая история военного искусства в рамках политической истории. — СПб.: Наука, 2001.
8. Всесвітня історія 6 клас / Бандровський О. Г. Власов В.С. — К.: Генеза, 2014. — 272 с.
9. Історія Стародавнього світу 6 клас Голованов С. О Костирко С. В. — К.: Грамота, 2006. — 295 с.
10. Історія Стародавнього світу 6 клас / Д'яченко С. В. Мартем'янов О. П. — К.: Ранок, 2006. — 337 с.

REFERENCES

1. Liddell Hart B.H. Strategy of indirect actions. - Moscow: IL, 1957.
2. Cornelius Nepot. About the famous foreign commanders. From a book about Roman historians. - Moscow: Publishing-house of Moscow State University, 1992. / Per. from lat. and a comment. N. N. Trukhina. /
3. Polybius. The general story. T. I (book I-V). M., 1890. / Per. with grec and comments by F. G. Mishchenko. /
4. Titus Livy. War with Ganibal. - M.: TSOO "Nippur", 1993. - 408 p. / From Latin told Simon Markish /
5. Gabriel R. A. Hannibal. Military biography of Rome's greatest enemy, original: Hannibal: The Military Biography of Rome's Greatest Enemy. - Moscow: Center Polygraph, 2012. - 318 p. - 3,000 copies.
6. Lansel S. Hannibal. - M.: Young Guard, 2002. - 356 pp. - (Life of wonderful people).
7. Delbrück G. The general history of military art within the framework of political history. - SPb.: Science, 2001.
8. World History Class 6 / Bandrovsky O.G. Vlasov V.C. - K.: Genesis, 2014. - 272 pp.
9. History of the Ancient World Class 6 Golovanov S. S. Kostyrko S.V. - K.: Diploma, 2006. - 295 p.
10. The History of the Ancient World Class 6 / V. Byachenko S. Martemianov O. P. - K.: Morning, 2006. - 337 pp.

УДК 90.908

Бабенко А.М.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

АНТИБОЛЬШОВИЦЬКІ ПОВСТАННЯ СЕЛЯН НА ТЕРИТОРІЇ РОМЕНЩИНИ У 20-Х - 30-Х РР. ХХ СТ.

У статті розглядається питання новітніх підходів впливу вчителя на інтелектуальний і духовний світ дитини, які сприяють формуванню національної самосвідомості учнівської молоді. Застосування краєзнавчих знань на уроках історії. Значну увагу приділено соціально-економічному розвитку Роменщини в 20-х роках ХХ ст.

Ключові слова: краєзнавство, соціально-економічний розвиток, формуванні національної самосвідомості.

Бабенко А.М. Антибольшевистские восстания крестьян на территории Роменщины в 20-х - 30-х гг. XX ст.

В статье рассматривается вопрос новых подходов воздействия учителя на интеллектуальный и духовный мир ребенка, которые способствуют формированию национального самосознания учащейся молодежи. Применение краеведческих знаний на уроках истории. Значительное внимание уделено социально-экономическому развитию Роменщины в 20-х годах XX в.

Ключевые слова: краеведение, социально-экономическое развитие, формировании национального самосознания.

Babenko A.M. Anti-Bolshevik revolts of peasants on the territory of the Romenshchyna in the 20's and 30's. XX century.

The article deals with the issue of new approaches of the teacher's influence on the intellectual and spiritual world of the child, which contribute to the formation of the national self-awareness of the students. Application of local history knowledge in history lessons. Considerable attention was paid to the socio-economic development of the Romenshchina in the 1920s.

Key words: study of local lore, social and economic development, formation of national self-consciousness.

Шкільний курс історії передбачає вивчення всесвітньої та вітчизняної історії. І дуже важливим є те, щоб складовою частиною курсу історії України були уроки, присвячені вивченню минулого свого краю. Сучасна методика має в своєму арсеналі численні розробки уроків по темі «Наш край». Проте вони не в змозі охопити деталі історії конкретних населених пунктів і навіть окремих районів.

Ця проблема вирішується тільки одним шляхом - кропітка пошукова робота протягом не одного десятиріччя вчителя та не одного покоління його учнів.